

кредитні установи, операції можна розділити на три види: активні операції, пасивні операції та нейтральні, кожному з яких характерні свої банківські договори.

Література:

1. Guía jurídica de Wolters Kluwers. “Contratos atípicos e innominados”. URL: <https://guiasjuridicas.wolterskluwer.es/>
2. Bercovitz Rodriguez-Cano, R. “Manual de derecho civil: contratos.” *Editorial Bercal S.A.*, 2021. P.31-35
3. Delgado, M. “Jornadas de Derecho bancario: La transparencia en el sector bancario” *Colegio de abogados*. Málaga. 2021. URL: <https://www.bde.es/f/webbde/GAP/Secciones/SalaPrensa/IntervencionesPublicas/Subgobernador/Arc/Fic/delgado040621.pdf>
4. Banco de España. “Transparencia de operaciones y protección a la clientela”. URL: https://www.bde.es/bde/es/secciones/normativas/Regulacion_de_En/Estatul/Transparencia___1f9672d6c1fd821.html

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-432-0-81>

LEGAL PRINCIPLES OF THE FUNCTIONING OF PUBLISHING IN UKRAINE

ПРАВОВІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ВИДАВНИЧОЇ СПРАВИ В УКРАЇНІ

Karapetian S. O.

*Applicant of the Department of
Constitutional and Administrative Law
Zaporizhzhia National University*

Карапетян С. О.

*здобувач кафедри конституційного
та адміністративного права
Запорізького національного
університету*

Правові засади функціонування видавничої справи в Україні зазнали істотної еволюції з моменту здобуття незалежності у 1991 році. За цей період було сформовано правову систему, що гарантує свободу слова, вільну діяльність друкованих ЗМІ, доступ до інформації та державну підтримку видавничої галузі. Законодавчі зміни відображали суспільно-політичні трансформації та міжнародні зобов'язання України.

Після проголошення незалежності Україна успадкувала систему державного контролю над інформацією [1]. У жовтні 1991 року було скасовано обмеження на випуск видань науковими та освітніми закладами. У січні 1992 року значно обмежено повноваження

колишнього радянського органу цензури — «Главліту» [3]. Таким чином, держава почала демонтаж цензурних інституцій та закладення правової бази для свободи слова.

На початку 1990-х було ухвалено базові закони: «Про інформацію» (1992) [4] та «Про друковані засоби масової інформації (преси)» (1992) [5], які визначили основні принципи інформаційної політики та діяльності друкованих ЗМІ, закріпили заборону цензури та гарантії свободи преси. Вони були узгоджені з міжнародними актами, такими як Міжнародний пакт про громадянські і політичні права (1966) і Європейська конвенція з прав людини (1950) [2].

Наступним кроком стало прийняття Конституції України у 1996 році, яка закріпила свободу слова (ст. 34), заборону цензури (ст. 15), право на творчість та охорону авторських прав (ст. 54). Таким чином, було створено конституційний фундамент для видавничої діяльності [6].

У 1993 році ухвалено Закон України «Про авторське право і суміжні права», який вперше запровадив захист літературних і художніх творів відповідно до міжнародних стандартів, зокрема Бернської конвенції [7].

У 1997 році прийнято спеціальний Закон України «Про видавничу справу», що систематизував правове регулювання галузі. Цей нормативно-правовий акт визначив поняття "видавнича діяльність", "видавництво", "видавець", "видавнича продукція", "тираж", а також установив правовий статус суб'єктів видавничої справи, включаючи іноземних. Встановлено обов'язкову реєстрацію суб'єктів видавничої діяльності в Державному реєстрі та передбачено виключення з цього правила [8].

Закон унормував питання мови видань, заборонив виготовлення і розповсюдження продукції, що суперечить правам людини або містить мову ворожнечі. Було закладено принципи державної підтримки книговидання як інструмента культурного розвитку. Водночас закон заборонив будь-який цензорський контроль над видавничою продукцією.

Після прийняття Закону України «Про видавничу справу» (1997 р.) нормативно-правова база галузі зазнала інтенсивного розвитку. Кабінет Міністрів України затвердив підзаконні акти щодо ведення Державного реєстру видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів, функції якого реалізовувалися Державним комітетом інформаційної політики. Водночас сам Закон постійно удосконалювався — з 2002 по 2020 рік у нього вносилися зміни відповідно до змін соціально-економічного середовища та міжнародних зобов'язань України.

Серед значущих новацій — Закон № 3047-III (2002), який розширив повноваження Книжкової палати України, закріпивши її функції у сфері державної бібліографії, книговидання та контролю за надходженням обов'язкових примірників. Закони № 762-IV і № 1268-IV (2003) надали

правові основи для державної підтримки книговидавництва, що реалізувалося через окремих Закон № 601-IV «Про державну підтримку книговидавничої справи в Україні». У розвиток цих положень до профільного закону були включені норми про пріоритетність суспільно значущих видань і участь держави у цільових програмах [11].

У 2004–2005 рр. було вжито заходів щодо дерегуляції — закони № 1407-IV, № 2707-IV, № 2855-IV передбачали спрощення реєстраційних процедур та запровадження принципу мовчазної згоди при отриманні свідоцтва на здійснення видавничої діяльності. Закон № 521-VI від 18 вересня 2008 року адаптував законодавство до цифрової епохи, розширивши поняття «видавничої продукції» на електронні видання.

Комплексне оновлення правового поля включало також суміжні акти. Закон України «Про обов'язковий примірник документів» (1999) визначив обов'язок видавців передавати визначену кількість примірників у провідні бібліотеки та органи інформаційної інфраструктури, забезпечуючи збереження та статистичний облік національного видавничого фонду. Закон неодноразово оновлювався, зокрема в 2022 році. [9].

У 2003 р. набрав чинності Закон № 1296-IV «Про захист суспільної моралі», який запровадив обмеження щодо розповсюдження видавничої продукції аморального характеру, зокрема порнографії, матеріалів із закликами до насильства чи розпалювання ворожнечі. Для реалізації закону функціонувала Національна експертна комісія з питань захисту суспільної моралі [10]. Хоча закон втратив чинність у 2015 році через невідповідність європейським стандартам свободи вираження, на той час він відіграв важливу роль у формуванні етичних орієнтирів для галузі в першій половині 2000-х.

Таким чином, у 1997–2004 рр. в Україні було закладено комплексну нормативно-правову інфраструктуру видавничої справи, яка охоплювала регулювання заснування й функціонування видавництв, питання обов'язкового примірника, морально-етичних обмежень та державної підтримки книговидавництва.

На початку 2000-х у відповідь на зниження читацького попиту та зростання частки імпортованої (здебільшого російськомовної) літератури, Україна запровадила інструменти прямої підтримки національного книговидавництва. Закон № 601-IV (2003) передбачив пільгове оподаткування, субсидії на суспільно значущі видання, а також створення Державного фонду підтримки книговидавництва. У рамках реалізації цього закону було започатковано Державну програму «Українська книга» та Програму випуску соціально значущих видань, які профінансували видання тисяч книжкових найменувань, включно з класичною та освітньою літературою [11].

У сфері періодики важливою ініціативою став Закон України «Про державну підтримку засобів масової інформації та соціальний захист

журналістів» (1997), який гарантував пільгове оподаткування та поштову доставку друкованих ЗМІ, страхування журналістів, а також заборону приватизації державних видань [12]. Попри реформу 2015–2016 років, яка призвела до роздержавлення преси, ці положення відіграли вагомий роль у збереженні суспільно важливих ЗМІ.

Загалом, період 1997–2010 років характеризується формуванням цілісного правового поля для видавничої галузі, що включало як системну підтримку друкованого слова, так і поступову адаптацію до нових викликів цифрової епохи, із врахуванням європейських стандартів свободи слова та культурної політики.

У 2001 році в Україні набув чинності новий Кримінальний кодекс, що скасував кримінальну відповідальність за наклеп і образи, залишивши вирішення таких спорів у площині цивільного права, що відповідало європейським стандартам і зобов'язанням України перед Радою Європи [13]. Спроба повернути відповідальність за наклеп у 2012 році була відкликана під тиском медіа-спільноти та міжнародних інституцій. Така декриміналізація значно знизила ризики тиску на видавців і журналістів.

Законодавство 2005–2013 років поступово набувало соціально орієнтованого характеру. Воно поєднувало гарантії свободи друку з державною підтримкою книговидавництва, що мало на меті підвищити статус книги та забезпечити культурну безпеку. Це підготувало підґрунтя для реформ, активізованих після подій Євромайдану 2013–2014 років.

У 2011 році були прийняті два ключові закони: «Про доступ до публічної інформації» [14] та оновлена редакція Закону «Про інформацію» [4]. Обидва акти суттєво розширили доступ до інформації, узгоджуючи українське законодавство з міжнародними стандартами. Закон про доступ встановив чіткі процедури і строки відповіді на запити до органів влади, а також мінімізував підстави для відмови. Оновлений Закон «Про інформацію» чітко розмежував режими доступу до інформації, впровадив поняття публічної інформації та закріпив зобов'язання органів влади щодо її оприлюднення.

Наступним етапом стало забезпечення прозорості структури власності медіа та роздержавлення преси. У 2015 році прийнято Закон «Про реформування державних і комунальних друкованих засобів масової інформації», що передбачив передачу ЗМІ трудовим колективам або приватним інвесторам [15]. У цьому ж році оновлено норми щодо розкриття кінцевих бенефіціарів ЗМІ.

Значущим досягненням у сфері мовної політики стало ухвалення у 2019 році Закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної». Згідно з ним, не менше 50% назв книг, що випускаються протягом року, мають бути українською мовою, а асортимент у книжкових магазинах має відповідати аналогічному

квотуванню. Закон стимулював розвиток україномовного книговидавництва та відповідав Конвенції ЮНЕСКО 2005 року про захист культурного розмаїття [16].

У відповідь на агресію РФ з 2014 року було вжито заходів із захисту інформаційного простору. Вперше у 2015 році запроваджено адресні заборони на ввезення російських книг антиукраїнського змісту. Закон № 1780-VIII (2016) установив дозвільний порядок ввезення книжкової продукції з РФ, що дозволяло Держкомтелерадіо фільтрувати небажаний контент. У 2022–2023 роках, після початку повномасштабної війни, було прийнято Закон № 2309-IX, що запровадив повну заборону на ввезення книг з РФ і Білорусі та видання творів громадян РФ, які не засудили агресію [17, 18].

Ці заходи, хоч і безпрецедентні в мирний час, відповідають міжнародним стандартам свободи слова з урахуванням національної безпеки (ст. 10 ЄКПЛ, акти ЮНЕСКО). Вони супроводжувалися розвитком вітчизняного книговидавництва і стимулюванням імпорту з альтернативних джерел.

Узагальнюючи, у період з 2001 по 2023 рік в Україні відбулося істотне вдосконалення законодавства у сфері видавничої справи. Воно відобразило зміни у підходах до регулювання інформаційного середовища, поєднуючи демократичні принципи з механізмами захисту культурної і національної безпеки.

Знаковою подією сучасного етапу розвитку правового регулювання видавничої справи стало ухвалення Закону України «Про медіа» №2849-IX від 13 грудня 2022 року. Цей акт скасував низку застарілих законів, зокрема Закон «Про друковані засоби масової інформації (пресу)», замінивши їх єдиною правовою рамкою для друкованих, електронних і онлайн-медіа [19].

Прийняття закону було зумовлене потребою гармонізації законодавства з правом Європейського Союзу, зокрема Директивою ЄС про аудіовізуальні медіапослуги. Документ розроблявся у співпраці з експертами Ради Європи та Європейського Союзу, його положення значною мірою відповідають європейським стандартам.

У сфері друкованих ЗМІ закон лібералізував регулювання: скасовано обов'язкову реєстрацію друкованих медіа, запроваджено спрощену процедуру інформування Національної ради з питань телебачення і радіомовлення. Вперше врегульовано діяльність онлайн-медіа. Закон передбачає заборону цензури, гарантує свободу заснування медіа, встановлює відповідальність лише на підставі судового рішення.

Ключові терміни, такі як «друковане медіа», «редактор», «виробник друкованої продукції», адаптовані до європейської правової термінології. Контроль за дотриманням норм покладено на Національну раду, зокрема щодо порушень, пов'язаних із пропагандою війни або насильства.

Прийняття Закону «Про медіа» символізує завершення трансформації нормативної бази видавничої галузі, започаткованої на початку 1990-х років. Це також стало виконанням одного з ключових зобов'язань України перед Європейською комісією у межах отримання статусу країни-кандидата до ЄС.

Українське законодавство у сфері видавничої справи постійно корелювалося з міжнародними стандартами свободи слова, що відображено в Конституції та низці галузевих актів. Основоположні міжнародні документи — Загальна декларація прав людини (1948), Міжнародний пакт про громадянські і політичні права (1966), Європейська конвенція з прав людини (1950) — були імplementовані у правову систему України. Членство в Раді Європи стало каталізатором для таких змін, зокрема у сфері скасування цензури, декриміналізації наклепу та посилення прав журналістів [2].

Таким чином, міжнародні правові стандарти стали базисом для еволюції національного законодавства у сфері видавничої справи. Зокрема, євроінтеграційні прагнення України стимулювали модернізацію правових норм, адаптацію до директив ЄС та створення умов для захисту свободи слова й культурного суверенітету. Нормативна база, сформована у 1991–2025 роках, є комплексною системою, яка поєднує національні гарантії, галузеві акти та міжнародні зобов'язання.

На сучасному етапі Україна має одну з найрозвиненіших правових моделей у сфері свободи вираження серед пострадянських країн, що підтверджується відповідними міжнародними рейтингами.

Адаптація до європейських стандартів триває, що особливо актуально в контексті євроінтеграції України. Досвід останніх тридцяти років показує, що належна правова основа може ефективно сприяти поступу видавничої справи навіть у складних умовах, а сам видавничий сектор відіграє важливу роль у зміцненні демократії, культури та інформаційного суверенітету держави.

Література:

1. Афонін О. Національна книга. Стан, причини, наслідки, перспективи. Вісник Книжкової палати. 2016. № 2. С. 13–17.
2. Тімашов В. О., Луб Д. О. Регулювання державної видавничої справи [Електронний ресурс]. Проблеми інноваційно-інвестиційного розвитку. 2020. № 23. URL: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/1330096>.
3. Тимошик М. С. Історія видавничої справи: підручник. Київ: Наша культура і наука, 2003. 496 с.
4. Про інформацію: Закон України від 02 жовт. 1992 р. № 2657-XII. Відомості Верховної Ради України. 1992. № 48. Ст. 650. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12>.

5. Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні: Закон України від 16 листоп. 1992 р. № 2782-XII. Відомості Верховної Ради України. 1993. № 1. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2782-12>.

6. Конституція України: Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.

7. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 23 груд. 1993 р. № 3792-XII. Відомості Верховної Ради України. 1994. № 13. Ст. 64. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12>.

8. Про видавничу справу: Закон України від 05 черв. 1997 р. № 318/97-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1997. № 32. Ст. 206. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/318/97-вр>.

9. Про обов'язковий примірник документів: Закон України від 09 квіт. 1999 р. № 595-XIV. Відомості Верховної Ради України. 1999. № 25. Ст. 213. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/595-14>.

10. Про захист суспільної моралі: Закон України від 20 листоп. 2003 р. № 1296-IV. Відомості Верховної Ради України. 2004. № 14. Ст. 192. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1296-15>.

11. Про державну підтримку книговидавничої справи в Україні: Закон України від 03 лип. 2001 р. № 601-III. Відомості Верховної Ради України. 2002. № 5. Ст. 30. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/601-15>.

12. Про державну підтримку медіа, гарантії професійної діяльності та соціальний захист журналіста: Закон України від 23 верес. 1997 р. № 540/97-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1997. № 50. Ст. 302. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/540/97-вр>.

13. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05 квіт. 2001 р. № 2341-III. Відомості Верховної Ради України. 2001. № 25–26. Ст. 131. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.

14. Про доступ до публічної інформації: Закон України від 13 січ. 2011 р. № 2939-VI. Відомості Верховної Ради України. 2011. № 32. Ст. 314. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17>.

15. Про реформування державних і комунальних друкованих медіа: Закон України від 24 груд. 2015 р. № 917-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2016. № 8. Ст. 77. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/917-19>.

16. Про забезпечення функціонування української мови як державної: Закон України від 25 квіт. 2019 р. № 2704-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2019. № 21. Ст. 81. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19>.

17. Про внесення змін до деяких законів України щодо обмеження доступу на український ринок іноземної друкованої продукції антиукраїнського змісту: Закон України від 20 груд. 2016 р. № 1780-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2017. № 7. Ст. 50. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1780-19>.

18. Про внесення змін до деяких законів України щодо встановлення обмежень на ввезення та розповсюдження видавничої продукції, що стосується держави-агресора, Республіки Білорусь, тимчасово окупованої території України: Закон України від 19 черв. 2023 р. № 2309-IX. Відомості Верховної Ради України. 2023. № 40. Ст. 373. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2309-20>.

19. Про медіа: Закон України від 13 груд. 2022 р. № 2849-IX. Відомості Верховної Ради України. 2023. № 16. Ст. 154. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2849-20>.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-432-0-82>

STEREOTYPICAL PERCEPTION OF PROFESSIONS AS AN OBSTACLE TO ENSURING GENDER EQUALITY IN THE WORKPLACE

СТЕРЕОТИПНЕ СПРИЙНЯТТЯ ПРОФЕСІЙ ЯК ПЕРЕШКОДА ДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ У СФЕРІ ПРАЦІ

Burma I. P.

*Applicant of the Research Institute of
Public Law*

Бурма І. П.

*здобувач Науково-дослідного
інституту публічного права*

Історія Європи – це історія країн, де постійно відбувається боротьба зі стереотипами мислення, сприйняття особи, її значення та місця в соціумі, в тому числі за ознаками статті. Прикладом подолання таких стереотипів є *Gabrielle Defrenne v. Belgian State (Defrenne I)* 1971 року, де предметом оскарження було право особи на забезпечення рівних умов для оплати праці та виходу на пенсію [1]. У зазначеній справі предметом оскарження було рішення авіакомпанії «Sabena» про звільнення заявниці на пенсію через досягнення нею пенсійного віку, встановленого для стюардес-жінок (40 років), попри наявний в неї строковий трудовий контракт. Зазначена справа є цінною з точки зору тлумачення співвідношення таких категорій, як «соціальне забезпечення» та «оплата праці», що не можуть ототожнюватися, не мають бути залежними одна від одної.